

Najaar 2026

De Natuurkijker

Nieuwsblad van IVN en KNNV Amersfoort e.o.

Jubileumfeest 50 jaar IVN Amersfoort eo -
Vegetatieonderzoek Waalstrand Lent -
In Memoriam: Jan Oudemans - Paddenstoelenjacht -
Doolhof De Paltz - Fotopagina - KNNV Spetterdag 2026 -
Een seizoen vol nachtvinders - Mijn favoriete plek

Grandioos Jubileumfeest 50 jaar IVN Amersfoort eo

door Olav-Jan van Gerwen (op basis van uitgebreid verslag op de IVN-website)

Zondag 13 september was het jubileumfeest 50 jaar IVN Amersfoort eo. Wat een grandioos feest was dat in en rond het Groende Huis! Tijdens de opening door Paul Vriesekoop (de voorzitter van IVN Amersfoort eo) en Danishia Moese (de kinderburgemeester van Amersfoort) regende het nog.

Regen tijdens de opening

Maar na de opening werd het droog en zelfs prachtig weer met veel zon. Het was een gezellige drukke middag met veel - en zeker ook jonge - bezoekers. De wereldwandelaar ging rollend op haar wereldbol het terrein over en in gesprek met de bezoekers.

Wereldwandelaar Marieke de Bruin ging al rollend op haar wereldbol in gesprek over klimaat en natuur. En met haar bezem veegde ze in 1x de hele wereld schoon.

Sterrin Smalbrugge - ecooloog, reptielendeskundige en presentatrice - had een wervelende interactieve show over dieren met het publiek. Verbazingwekkend wat met name de kinderen al van de natuur afweten. Op een hometrainer kon je een smoothie van vers fruit maken. Die vielen enorm in de smaak. En op de na-

Ademloos publiek bij de kaboutervrouw!

tuurkermis voor de kinderen was het een drukte van jewelste. Een kaboutervrouw zong samen met de kinderen liedjes en vertelde spannende verhalen.

De Vogelmonologen door John Spijkerman waren een schot in de roos. En de documentaire Parkleven – Stadspark Schothorst door de seizoenen heen van Matthijs de Raad blijft veel publiek trekken. Ook de fototentoonstelling trok veel bekijks, evenals de kast met tweedehands natuurboeken. Foto's kon je kopen en boeken meenemen met een donatie. De totale opbrengst wordt geschonken aan de Kinderwijkraad Hoogland om een natuurtuin aan te leggen.

De hele middag was er heerlijke live-accordeonmuziek

Naar schatting zijn er zo'n 400 – 500 bezoekers geweest. De live accordeonist zorgde voor een heerlijk muzikaal sfeertje.

Op de website van IVN Amersfoort staat een foto-verslag van het Jubileumfeest (zie www.ivn.nl/app/uploads/sites/143/2026/09/Terugkijker-Jubileumfeest.pdf). Een aanrader.

De Natuurkijker

Redactioneel

Het is alweer herfst! En dat is buiten ook goed te merken. De dagen worden korter, de avonden worden frisser, de naaktslakken kruipen weer door de tuin, de trekvogels worden zenuwachtig, de paden liggen weer vol eikels en de paddenstoelen knallen uit de grond. Paddenstoelen zijn natuurlijk onlosmakelijk met de herfst verbonden. Dat zie je terug in deze Natuurkijker. Te beginnen met een prachtige rodekoolzwam op de voorpagina. Maar ook in de bijdrage van Peter Koblenz over zijn paddenstoelenjacht.

In een In Memoriam staan we stil bij het overlijden Jan Oudemans, zeer gewaardeerd oud-voorzitter van IVN Amersfoort eo. En uiteraard blikken we terug op het geweldige Jubileumfeest in en rond het Groene Huis ter ere van het 50 jaar bestaan van IVN Amersfoort eo.

De KNNV heeft een boeiend vegetatieonderzoek gedaan op het Waalstrand in Lent. En haar Spetterdag op Rhijnauwen was duidelijk een groot succes. Met Piety Vernooij wandelen we haar favoriete rondje in en rond Randenbroek. Kees de Heer neemt ons mee naar de historiën van landgoed De Paltz. En vergeet niet kennis te maken met de KNNV-werkgroep Nachtvinders. Daarnaast nog veel meer interessante bijdragen om te lezen en te bekijken.

Kortom: het is weer een rijke Natuurkijker geworden. Veel lees- en kijkplezier toegewenst!

Kees de Heer, Demi Nijhuis, Nathan van Ginkel, Olav-Jan van Gerwen en Paul Vriesekoop

Deadline volgend nummer

De volgende Natuurkijker verschijnt in december 2026. De kopij moet uiterlijk 15 november a.s. bij ons binnen zijn, via email:

redactie.natuurkijker@gmail.com

Inhoud

2	Jubileumfeest 50 jaar IVN Amersfoort eo
4	Vegetatieonderzoek Waalstrand Lent
5	In Memoriam: Jan Oudemans
6	Paddenstoelenjacht
7	Doolhof De Paltz
9	Fotopagina
10	KNNV Spetterdag 2026
12	Een seizoen vol nachtvinders
14	Mijn favoriete plek
16	Groene Agenda

Bij de voorplaat

Op de voorpagina staat een prachtige foto van een amethistzwam, ook wel rodekoolzwam genoemd. Peter Koblenz maakte deze foto in het Hoevelakensebos. De rodekoolzwam behoort tot de zogeheten fopzwammen en die staan bekend om hun wildgroeiende hoeden. Kijk vooral ook naar Peter's bijdrage op pag. 6-7 over zijn paddenstoelenjacht.

De Natuurkijker is het gecombineerde blad van IVN en KNNV Amersfoort e.o.

Redactie: Kees de Heer, Demi Nijhuis, Nathan van Ginkel, Olav-Jan van Gerwen en Paul Vriesekoop.
email: redactie.natuurkijker@gmail.com

Het IVN en de KNNV hebben werkgroepen die zich bezig houden met onder andere vogels, planteninventarisaties, insecten, vleermuizen, natuurwandelingen, lezingen, cursussen, duurzaamheid, jeugd, ruimtelijke ordening en bomen knotten.

IVN | www.ivn.nl/amersfoort
Paul Vriesekoop, voorzitter
email: info@ivnamersfoort.nl

KNNV | www.knnv.nl/amersfoort
voorzitter: vacature
email: voorzitter@amersfoort.knnv.nl

Vegetatieonderzoek Waalstrand in Lent

De KNNV-plantenwerkgroep ging naar het Waalstrand in Lent bij Nijmegen. We waren met z'n vijven: Margreet, Lina, Bas, Ton en ondergetekende. De aanleiding was een excursie van de plantenwerkgroep van IVN Barneveld, een week eerder op diezelfde locatie. Beide groepen werken steeds meer samen, om kennis uit te wisselen.

Waalbrug bij Nijmegen, foto: Bas de Reus

We hadden geluk met het weer en dat levert prachtige plaatjes op met rivier en luchten. We zijn begonnen op de parkeerplaats bij Fort Lent aan de Waal en Margreet had tot onze verrassing voor koffie gezorgd...

Als je de vegetatie in en rond Amersfoort gewend bent, dan kom je bij het Waalstrand in een nieuwe wereld. Een akkerdistel is mooi, maar grote stekelnoot, welriekende ganzenvoet, peperkers, klein vlooienkruid, liggende ganzerik, kaal breukkruid en mierikswortel klinken dan bijna als nieuw...

Schuilen voor de regen, foto: Lina Bakker

We ontkwamen niet aan een flinke regenbui, maar verder was het prachtig weer in een prachtige omgeving. Schuilen achter een ponton van tweehonderd meter lengte, waarbij we geen idee hadden wat de functie er van is... Komt het water zo hoog? Niet te geloven...

We wisten wel dat het water erg laag stond. Voor ons had dat het voordeel dat een groot overloopgebied met veel oevervegetatie eveneens droog stond. Dat water gaat bij hoog water door een groot kunstwerk in de vorm van soort poort...

Het water in de rivier stond erg laag, foto: Arie van den Bremer

Het was aardig om te zien of de Barnevelders hetzelfde hebben gezien als wij. IVN Barneveld turfde een week eerder 134 soorten. Daarvan hebben wij er 34 niet gezien, maar 100 soorten zijn dus door beide groepen geturfd. Wij hebben 22 soorten waargenomen die Barneveld niet heeft gezien. We hebben trouwens van erg veel soorten maar een exemplaar gezien.

Het was een leuke leerzame dag.

Arie van den Bremer

In memoriam: Jan Oudemans (1939-2026)

Onlangs kregen we het trieste bericht dat onze oud-voorzitter Jan Oudemans is overleden. Op de leeftijd van 87 jaar. Met het overlijden van Jan verliezen we een bijzonder, heel betrokken en zeer gewaardeerd lid van IVN Amersfoort e.o. Wij herinneren Jan als een innemend en enthousiast mens, met een groot hart voor de natuur, een sterk verantwoordelijkheidsgevoel en veel gevoel voor humor. Attent zijn zat in zijn genen. Jan heeft in de loop der jaren veel betekend voor onze afdeling.

Jan werd in 2000 lid van de afdeling Amersfoort e.o. Daarvoor was hij al IVN-lid in Nuenen. Hij voelde zich snel thuis binnen onze afdeling. Bij een telefonische 'ronselactie' van het IVN-bestuur ging Jan - in zijn eigen woorden - door de knieën en wierp hij zich op als penningmeester. In 2007 was het bestuur alarmierend uitgedund tot twee leden en was Jan korte tijd interim-voorzitter en pennigmeester tegelijk. In 2008 werd hij daadwerkelijk benoemd tot voorzitter. Die rol vervulde hij met verve. In totaal was Jan maar liefst twaalf jaar bestuurslid. Daarmee is hij ongetwijfeld het langstzittende bestuurslid van onze afdeling.

Het waren niet altijd gemakkelijke jaren, zeker niet als het ging om het vinden van nieuwe bestuursleden. Toen er nog maar drie bestuursleden over waren, kwam Jan met een creatieve oplossing: het Algemeen Bestuur (AB). Een 'staatsgreep' noemde hij het zelf.

Statutair bestond dat helemaal niet, maar het kreeg gewoon een plek in ons Huishoudelijk Reglement. De coördinatoren van alle werkgroepen gingen deeluitmaken van het AB en zo ontstond een brede groep om samen met het Dagelijks Bestuur (DB) 'de kar te trekken' (wederom Jan's eigen woorden).

Tijdens de vier jaarlijkse AB-vergaderingen werden allerlei afdelingszaken besproken, taken verdeeld en plannen gemaakt. Dat bleek een gouden greep en werkte bovendien zeer verbindend. Jan introduceerde - licht bourgondisch als hij was - ook de borrel na afloop, die steevast voor een gezellige afsluiting van de vergadering zorgde. De constructie van een DB en een AB heeft IVN Amersfoort e.o. nog steeds. Een mooi en tastbaar erfstuk van Jan.

Jan vertegenwoordigde IVN Amersfoort e.o. in de stad en de provincie. Hij voerde menigmaal het woord in de gemeenteraad, bijvoorbeeld over de golfbaan in Hoogland-West. Die moest uiteraard zo natuurlijk mogelijk en 'committed to green' worden aangelegd en onderhouden. En het moest beperkt blijven tot een 9-holes golfbaan en niet doorgroeien tot 18-holes.

Na zijn aftreden richtte Jan de werkgroep 'Handen uit de mouwen' op. Eindelijk had hij tijd om zijn oude plan uit te voeren. Hij wist vrijwilligers - wel of geen IVN-lid - enthousiast te maken om samen aan de slag te gaan in de natuur. Het begon met hier en daar ongewenste berkenopslag weg te halen. In 2016 werd hij coördinator van het vrijwilligerswerk in het bosgebied Nimmerdor. Ook daar zette hij zich jarenlang met veel energie voor in. Om de twee weken ging hij met een groep vrijwilligers op pad om de uitlopers van de Amerikaanse vogelkers en Amerikaanse eiken te verwijderen. Zo konden ze voorkomen dat hiervoor chemische bestrijdingsmiddelen werden gebruikt.

Toen Jan na vier jaar het coördinatorschap van 'Handen uit de mouwen' overdroeg, werd hij door toenmalig wethouder Kees Kraanen en de vrijwilligersgroep in het zonnetje gezet. Als blijvende herinnering werd een nieuw geplante winterlinde, *Tilia cordata*, omgedoopt tot *Tilia cordata* 'Oudemans'. Een passend eerbetoon aan iemand die zo lang en enthousiast - letterlijk en figuurlijk - de handen uit de mouwen stak (zie foto op pagina 16).

Tijdens de algemene ledenvergadering van april 2017 is Jan benoemd tot erelid van IVN Amersfoort e.o., "vanwege bewezen diensten en met inzet van oneindig veel energie". Die benoeming onderstreepte de bijzondere betekenis van Jan voor de afdeling en de grote waardering voor hem.

We nemen afscheid van een markante IVN'er. De vele, mooie en warme herinneringen aan Jan zullen we koesteren en levend houden.

Anneke Abma en Olav-Jan van Gerwen

Paddenstoelenjacht

Tekst en foto's: Peter Koblenz

Als je vraagt 'waar denk je aan bij natuur in de herfst?', dan is er eigenlijk maar 1 fenomeen dat door iedereen wordt genoemd: paddenstoelen. Hoewel je paddenstoelen bijna het hele jaar door kunt vinden, is de herfst toch het jaargetijde bij uitstek om op paddenstoelenjacht te gaan. Voor mij is het ook echt een jacht. Iedere keer is het weer een verrassing welke soorten ik vind. Een jacht waarbij het vooral aan mij ligt wat ik ga zien. De paddenstoelen zijn er al en lopen niet weg, het is aan de wandelaar om ze te vinden.

In Nederland zijn ongeveer 8500 soorten bekend. Behalve dat paddenstoelen mooi en fascinerend om te zien zijn, vervullen de schimmels, waar de paddenstoelen de voortplantingsorganen van zijn, een zeer belangrijke rol bij het in stand houden van onze natuur.

Deze rol wordt op drie manieren vervuld:

1. Het afbreken van dood organisch materiaal. De schimmels die deze rol vervullen worden saprofieten genoemd. Veel houtzwammen zoals deze blauwe kaaszwam behoren tot deze groep (zie foto).
2. Een tweede groep schimmels parasiteert op levende organismen zoals planten, andere paddenstoelen of zelfs dieren, zoals op deze hommel, gevelde door een entomophthoraschimmel (zie foto). Deze groep noemt men parasieten.
3. De derde en laatste groep schimmels leeft samen in symbiose met fotosynthetiserende planten en mossen. Deze groep noemt men mycorrhizavormers. Een voorbeeld van deze groep zijn de russula's, een paddenstoelenfamilie met vaak kleurrijke paddenstoelen zoals de appelrussula (zie foto).

90% van alle soorten planten leeft in symbiose met schimmels. Schimmels voorzien planten van water en mineralen zoals fosfor en zink en beschermen ze tegen zware metalen. De planten voorzien de schimmels dan weer van suikers. Juist in tijden van grote droogte, zoals we die van de zomer mee hebben ge-

Blauwe kaaszwam

Hommel, entomophthorabesmetting

maakt, zorgen de fijne mycenadraden van de schimmels er voor dat de laatste beetje water uit de kleinste bodemporiën bij de wortels van de bomen en planten komen. Met dat vocht komen ook de voedingsstoffen bij de planten terecht.

Appelrussula

Deze indeling zegt alleen nog niets over de (vorm-) verschillen van paddenstoelen. Los van het uiterlijk en de plek waar je de paddenstoel ziet, is de onderkant van een paddenstoel een belangrijk onderdeel van de ontdekking. Is de paddenstoel een plaatjeszwam, buisjeszwam of is het misschien een buikzwam (zoals de peervormige stuifzwam, zie foto)? Het is ook iedere keer een mooie verrassing om een afwijkende onderkant te vinden zoals bijvoorbeeld bij de pagemantel (zie foto). Het is daarom handig om een spiegeltje mee te nemen als je in de herfst het bos in gaat.

Schimmels hebben vocht nodig om 'tot bloei' (fructificatie volgens de paddenstoelenkenner) te komen. De beste tijd om op paddenstoelenjacht te gaan is dan ook na een periode van regen. Soms als het veel geregend heeft en de schimmel te veel vocht heeft op-

Peervormige stuifzwam

genomen dan scheidt hij dit vocht af via de paddenstoel. Zo kan het gebeuren dat je tijdens een droge wandeling toch paddenstoelen vindt met druppels onder of aan de hoed. Dit proces wordt ook wel gutatie genoemd. Soms kleuren die druppels door kleurstoffen uit de paddenstoel bloedrood zoals bij de teervlekkenzwam (zie foto).

Pagemantel

De meeste paddenstoelen zijn variabel bruinig van kleur. Voor determinatie heb je dan niet genoeg aan de verschijningsvorm en -plaats. Sporenonderzoek is

Teervlekkenzwam

hier noodzakelijk. Toch kun je zonder sporenonderzoek een heel eind komen met herkenning en volop genieten van de paddenstoelenpracht in onze bossen. Vooral als het om de kleurrijke soorten gaat.

Tot slot noem ik nog enkele makkelijk bereikbare en paddenstoelenrijke plekken in en rondom Amersfoort:

- Landgoed Den Treek en dan het bos achter de parkeerplaats Paradijsweg (ingang Trekerweg),
- langs het fietspad op de Houtlaan en het bos langs en achter de Paradijsweg en Rusthof (ingang Dodeweg).
- Verder de bossen Nimmerdor, Lokhorst en Heerlijkheid Stoutenburg. Voor deze drie gebieden is het wel verstandig om schoenen/laarzen met vlakke zolen aan te trekken want ze zijn ook geliefd bij hondenbaasjes.

Veel jachtplezier!

Landgoederen en buitenplaatsen

De lezers van de Natuurkijker willen graag een rubriek over landgoederen, zo blijkt uit de IVN-enquête van begin dit jaar. Daarom zijn we gestart met een rubriek over landgoederen in en om Amersfoort.

De doolhof van De Paltz

Tekst en foto's: Kees de Heer

Een imposante doolhof van beukenhagen met een merkwaardige kluzenaarsgrot, een kilometer lange laan met tien jaar stratenmakerswerk, een spierwit landhuis en balkons met een geweldig uitzicht. De Paltz herbergt allerlei verrassingen, die je op andere landgoederen zelden tegenkomt...

Tegenwoordig huist de bekende zanger en kleinkunstenaar Herman van Veen in het witte landhuis van De Paltz. Hij liet het vervallen huis restaureren en vestigde daar het Herman Van Veen Arts Center. Het beheer van het omringende parkbos en van de er-naast gelegen vliegbasis Soesterberg is vanaf 2011 in handen van Het Utrechts Landschap. Daarvoor zwaaide rioolfabrikant Egbert Raatjes ongeveer dertig jaar de scepter op De Paltz. Nog eerder was het in bezit van de gebroeders Van der Krol, de familie Rutgers van Rozenburg en jonkheer Jacob Ram. Zij hebben allemaal een bijzondere erfenis achtergelaten...

Paltzers

Het landgoed De Paltz dankt zijn naam hoogstwaarschijnlijk aan Duitse boeren, die zich aan het eind van de achttiende eeuw in deze regio vestigden. Deze 'Paltzers' noemden in 1775 een van hun boerderijen 'De Pals'.

Het spierwitte landhuis van De Paltz dateert uit 1867

Boerderij De Pals is in 1860 opgekocht door jonkheer Jacob Philip Albert Leonard Ram, destijds burgemeester van Breukelen. Hij kocht in Soest veel hectares spotgoedkope heidegrond en gaf de eerste aanzet voor een landgoed op deze plek. Hij liet in 1867 op het hoogste punt landhuis De Paltz bouwen, plus een koetshuis en twee dienstwoningen. De jonkheer liet tuinarchitect Hendrik Copijn het eerste parkontwerp maken.

Blijkbaar ging het vlak daarna niet zo goed met de oud-burgemeester, want het landgoed is in 1872 geveild. De nieuwe eigenaar, jonkheer Louis Rutgers van Rozenburg, richtte zich vooral op het verfraaien van het parkbos rond het landhuis. Hij schakelde de beroemde tuin- en landschapsarchitect Leonard Springer in voor de voltooiing van het park in de Engelse landschapsstijl, met zichtassen, bochtige padjes en forse gazons.

Folly

Louis Rutgers van Rozenburg gaf in 1883 opdracht voor de aanleg van een doolhof met een kluizenaarsgrot in het midden. Dit wonderlijke bouwsel is gemaakt van sintels en keien. In de grot zit een stenen kluizenaar met een opengeslagen boek, voorzien van de Latijnse spreuk 'Sic trahet gloria et monde'. De boodschap is eigenlijk: 'Zo vergaat de glorie van de wereld'.

Precies in het midden van de doolhof staat een bijzondere kluizenaarsgrot

Je kon de kluizenaarsgrot natuurlijk alleen bewonderen als je de juiste route door de doolhof had gevonden. Bovenop de grot stond een windharp en een waterreservoir. Als de bezoekers eindelijk de grot hadden bereikt en naar binnen waren gegaan, dan zorgde de eigenaar voor een grandioos watergordijn bij de ingang, zodat de gasten eventjes binnen vastzaten voordat ze weer naar buiten konden...

De kluizenaarsgrot van De Paltz is een fraai voorbeeld van een 'folly', een dwaas gebouwtje dat hoort bij de Engelse landschapsstijl. Follies dienden ter verfraaiing, ter verwondering, ter vermaak en soms ter overdenking. Hoe vreemder de vorm van het bouwsel en hoe unieker de bouwmaterialen, hoe sterker het statussymbool. Zo'n folly heeft zelden een echte functie, in de grot heeft nooit een kluizenaar gewoond...

Zandafgraving

De gebroeders Jan en Willem van der Krol kochten landgoed De Paltz in 1922 van David Louis Rutgers van Rozenburg, de zoon van jonkheer Louis. De broers kozen aanvankelijk voor de bosbouw, hun dennenhout ging vooral naar de kolenmijnen in Limburg. Maar toen na de Tweede Wereldoorlog het aardgas in Groningen werd ontdekt, de mijnbouw stagneerde en de houtproductie steeds minder opbracht, gooiden ze het over een andere boeg. Ze begonnen in de jaren zestig met een grootschalige zandafgraving. De Utrechtse wijk Overvecht is gebouwd op zand uit De Paltz.

De gebroeders Van der Krol hebben het aanzien van het landgoed grondig veranderd. Zij hebben een groot deel van de Soesterberg afgegraven en een enorme kuil achtergelaten...

Klinkerweggetje

Vanaf 1984 probeerde putdeksselfabrikant E. S. Raatjes het landschapspark weer te verfraaien. Hij liet een reuzensequoia ofwel mammoetboom planten en allerlei andere bijzondere bomen. Hij bouwde blokhutten, van waaruit hij dieren kon voederen en bekijken. Hij zorgde voor een verharde weg dwars over het landgoed. Een ervaren stratenmaker heeft pakweg tien jaar gewerkt aan het leggen van de klinkers, in waaivormige patronen.

De straat wordt verlicht door ouderwetse straatlantaarns met goudkleurige kappen en het wegdek is uitgerust met vloerverwarming, zodat Raatjes na een sneeuwbuï geen last zou hebben van de gladdigheid.

De provincie Utrecht heeft landgoed De Paltz in 2007 aangekocht en in 2009 de ernaast gelegen Vliegbasis Soesterberg. Daarna kreeg Het Utrechts Landschap de taak om beide gebieden in te richten als natuurgebied. De natuurbeschermers hebben de bijna dichtgegroeide kuil van de zandafgraving weer open gemaakt, zodat er nu weer ruimte is voor allerlei

Fotopagina

Houtduif

Bij De Groene Belevenis hing een nestkast waarin een houtduif zat te broeden. Deze vogel is gepakt door een boommarter. Er lag ook nog een ei in de kast. In de achterkant van het nestkastje zat een gat... Misschien is de boommarter daar naar binnen gekomen? Foto: Arie van den Bremer.

Ijsvogel

Bas de Reus portretteerde een vrouwtje ijsvogel (*Alcedo atthis*), te herkennen aan haar oranje-oranjerode ondersnavel. Deze ijsvogel poseerde op een takje in het water, ter hoogte van het Valleikanaal vlak boven de Schammer. De tong van een ijsvogel is vrij klein en vlezig, het is een belangrijk hulpmiddel om vis richting de keel te geleiden.

De middenlaan van landgoed De Paltz is voorzien van vloerverwarming ...

zonminnende planten en dieren. Een groep enthousiaste vrijwilligers heeft de kluizenaarsgrot gerestoureerd en de doolhof opnieuw ingeplant.

Het Utrechts Landschap heeft de dichtgegroeide zandwinkuil weer open gemaakt

Brasserie en exposities

Op veel landgoederen is het landhuis niet toegankelijk, maar op De Paltz kun je bijna dagelijks terecht in het oude landhuis, dat nu 'Herman van Veen Arts Center' heet. Je kunt zelfs vanaf de balkons het parkbos bewonderen. De exposities en de brasserie zijn geopend van dinsdag t/m zondag, 10.00 – 17.00 uur, zie <https://hermanvanveenartscenter.com/>

Het Utrechts Landschap zorgde voor een geel gemarkeerde wandelroute van ruim drie kilometer over Landgoed De Paltz, zie <https://www.utrechtslandschap.nl/routes/wandelroute/de-paltz>

Allerlei wetenswaardigheden zijn eveneens te vinden op de website van Het Utrechts Landschap, zie <https://www.utrechtslandschap.nl/gebied/natuur/landgoed-de-paltz>

Springzaadmineervlieg

Op de bladeren van klein springzaad vinden we vaak vraatsporen van een mijnwerkertje, dat vrij lange slingergangen maakt die altijd eindigen in een wittige vlek. Iedere keer als ik aan mijn app ObsIdentify vraag welk beestje de boosdoener is, krijg ik een lange Latijnse naam: *Phytoliriomyza melampyga*. Blijkbaar heeft deze bladmineerder nog steeds geen Nederlandse naam gekregen. Omdat hij vaak op de bladeren van springzaad en balsemien bivaakkeert, stel ik voor: 'springzaadmineervlieg'. Foto: Kees de Heer.

Slakrups

Als je aan de onderkant van eikenbladeren naar galletjes zoekt, dan kun je een slakrups treffen. Dit beestje heeft een prima schutkleur, want knalgroen is een mooie camouflage op eikenblad. De slakrups hoort bij een bruine nachtvinder, maar hij oogt eigenlijk niet als een rups. Want de kop is zo ver ingetrokken dat je hem nauwelijks ziet. Bovendien heeft de rups geen poten, hij schuift als een slak over de plant, vandaar de naam 'slakrups'. Foto: Kees de Heer.

KNNV Spetterdag 2026 op Rhijnauwen

De jaarlijkse Spetterdag is één van de hoogtepunten van de KNNV-afdeling Amersfoort. Dit jaar brachten we een bezoek aan Fort Rhijnauwen in Bunnik. We vertrokken uit Leusden met tweeëntwintig mensen en we begonnen het uitstapje met koffie in de zon aan de Kromme Rijn bij Theehuis Rhijnauwen. Mooier kun je niet beginnen...

We werden ontvangen door Ruud van de Steeg, die gids is bij Staatsbosbeheer en die een wandelend geschiedenisboek bleek te zijn. Wat hij allemaal vertelde, is amper na te vertellen. Maar ik wil er toch een paar dingen uit pikken.

We kregen een rondleiding van een gids van Staatsbosbeheer

Met een oppervlakte van 32 hectare is Fort Rhijnauwen het grootste fort van de noordelijke Hollandse Waterlinie. Het werd gebouwd in 1867-1869, als deel van de vooruitgeschoven fortelinie bij Utrecht. Het is een fort met twee grachten. Tussen de grachten staan enorme gemetselde gebouwen, waar ruimte was voor een vaste bezetting van 19 officieren, 32 onderofficieren, 515 korporaa's en soldaten en één wasvrouw. Op de eerste en tweede verdieping waren magazijnen en kanonremises.

Het réduit is het vijfhoekig figuurtje onderaan op de tekening

Op het eiland binnen de binnenste gracht staat een zogenaamd réduit. Dit binnenfort is een zelfstandig verdedigbaar werk. Het dient om de verdediging na de val van de hoofdwal te kunnen voortzetten. Het réduit kon lange tijd stand houden, want het had de beschikking over een eigen keuken, drinkwatervoorziening, legeringslokalen en magazijnen. Er was voor

Op het binnenfort zaten tweehonderd mensen

zeventien dagen noodrantsoenen aanwezig. Het réduit bood ruimte aan vijf officieren, tien onderofficieren, 197 manschappen, 35.200 kilo kruit en vijftien vierkante meter ruimte voor projectielen. Ze konden er alleen uit als iemand van buiten de deur opendeed... Dat kan toch niet waar zijn?

Op het buitenfort woonden zeshonderd mensen

Onvoorstelbaar waren de leefomstandigheden op het fort. Donker, koud, nat en schimmel op de muren... De verhalen over eten, slapen en naar het toilet gaan waren zeer boeiend.

Op het terrein zocht iedereen natuurlijk naar leuke plantjes en beestjes. In de vochtige, donkere kelders troffen we de grootoorvleermuis en de watervleermuis. We vonden enkele nachtvlinders: zwart weeskind en roesje. Zomer Bruijn had interessante anekdotes over het onderzoek dat hij in de jaren tachtig deed aan de vleermuizen in dit fort. Sporen daarvan waren nog steeds zichtbaar...

Na de indrukwekkende rondgang door kille witte gangen gingen we naar buiten, de zon in. We zagen een bijna witte buizerd, waarschijnlijk twee boomvalken en in het gras een Amerikaanse rivierkreeft. Verder de nodige paddestoelen, uitwerpselen van een marter en fourageersporen van de das.

Het réduit heeft een mooie smeedijzeren trap

We troffen twee soorten vleermuizen

Vlak bij het fort ligt Landgoed Amelisweerd, waar we op picknicktafels hebben geluncht. Dat was wat later dan gepland, maar wel in de zon. Na de lunch was het tijd voor een wandeling over Amelisweerd. Ieder kon zijn eigen weg gaan. Zo kwamen we op een grote groentetuin met eindeloos sla, prei en kool in allerlei kleuren en afmetingen. Op het landgoed hebben onder andere zomereiken, lindes, essen, paardenkastanjes grote hoogten bereikt. Dat geldt ook voor de beuken, maar we zagen dat veel exemplaren ernstig zijn aangetast door droogte en hitte.

Na de wandeling verzamelden we weer bij de picknicktafels, waar we werden getrakteerd op drankjes en hapjes. Dat was ook weer super. En pas toen begon het te regenen...

De jaarlijkse Spetterdag is één van de hoogtepunten van de KNNV-afdeling Amersfoort

Tot slot hebben we Wim van Hartingsveldt laten weten dat we het een geweldige dag vonden en we hebben hem hartelijk bedankt voor het organiseren ervan.

Arie van den Bremer

Op internet is nog veel meer informatie over Fort Rhijnauwen te vinden:

<https://www.staatsbosbeheer.nl/uit-in-de-natuur/locaties/fort-bij-rijnauwen>

Werkgroep in beeld

IVN en KNNV hebben diverse werkgroepen. In deze rubriek zetten we de schijnwerpers op werkgroepen van het IVN of de KNNV.

Een seizoen vol nachtvlinders

Tekst: Tristan van Dijken, foto's: Arjan Wolsink

Zodra de schemering invalt en de meeste mensen hun dag afsluiten, begint voor de Werkgroep Nachtvlinders van KNNV-Amersfoort juist het avontuur. Met een verlicht laken of een LED-emmer trekken we eropuit om de verborgen wereld van de nachtvlinders te ontdekken. Ook proberen we in sommige gevallen de nachtvlinders te lokken met een zoet, licht alcoholisch smeersel. Iedere avond is anders en je weet nooit welke soorten zich laten zien. Juist dat maakt deze werkgroep zo leuk.

Een belangrijk onderdeel van onze activiteiten is de deelname aan het Landelijk Meetnet Nachtvlinders. Hiervoor maken we gebruik van LED-emmers, waarmee nachtvlinders volgens een gestandaardiseerde methode worden bemonsterd. De waarnemingen leveren een belangrijke bijdrage aan het volgen van de ontwikkelingen van de Nederlandse nachtvlinderfauna. Omdat de monitoring ieder jaar op dezelfde manier wordt uitgevoerd, ontstaat een betrouwbaar beeld van veranderingen in aantallen en soorten.

Daarnaast heeft de werkgroep ieder jaar een adoptieterrein. Dit seizoen is dat Elisabeth Groen. Hier hebben we inmiddels drie inventarisatieavonden met het laken gehouden en er staat nog minimaal één bezoek op de planning. Ook in voorgaande jaren hebben we dit terrein meerdere keren onderzocht. Daardoor ontstaat een steeds beter beeld van de ontwikkeling van de nachtvlinderfauna en kunnen veranderingen in de soortensamenstelling door de jaren heen worden gevolgd.

Naast ons adoptieterrein bezoeken we ook andere interessante natuurgebieden. Zo hebben we dit seizoen geïnventariseerd op Landgoed De Boom, in het Monnikenbos en bij de Wagenwerkplaats in Amersfoort. Later dit seizoen staan onder andere nog bezoeken aan Landgoed De Boom, de Melksteeg en opnieuw het Monnikenbos op het programma.

Nachtvlinders vliegen vooral tijdens warme, zwoele en rustige nachten. Daarom proberen we onze inventarisaties zoveel mogelijk onder deze gunstige omstandigheden uit te voeren. Een mooie ontwikkeling dit jaar is dat we al vroeg in het voorjaar zijn begonnen met monitoren. Hierdoor hebben we niet alleen zomersoorten, maar ook verschillende voorjaars- en wintervlinders kunnen waarnemen. Dat levert een

Klein avondrood

Lindepijlstaart

Eikentandvlinder

Gevlekte winteruil

Wachtervlinder

Zwartvlekwinteruil

completer beeld op van de soorten die gedurende het hele seizoen in onze regio voorkomen.

Een jaarlijks hoogtepunt is de 'Nacht van de Nachtvinders' bij het Voedselbos in Leusden. Het is mooi om te zien dat deze activiteit ieder jaar meer bezoekers trekt. Jong en oud kijken vol verwondering naar de grote variatie aan kleuren, vormen en patronen die op het laken verschijnen. Voor veel bezoekers gaat er een nieuwe wereld open: zij ontdekken hoeveel verschillende nachtvinders er in hun eigen omgeving leven.

Voordat we een terrein bezoeken, vragen we altijd toestemming aan de terreinbeheerder of grondeigenaar. Dankzij deze goede samenwerking kunnen we op een verantwoorde manier onderzoek doen en tegelijkertijd meer aandacht vragen voor de waarde van deze vaak onopgemerkte insectengroep.

Ook dit seizoen zijn weer enkele bijzondere en zelfs zeer zeldzame soorten waargenomen. Hieronder geven we een toelichting op enkele opvallende waarnemingen van het afgelopen jaar.

Al in februari zijn we begonnen met het inventariseren van nachtvinders. Op de eerste avond op 10 februari hadden we een aantal bomen in Elisabeth Groen voorzien van zogenaamd smeer. We vonden maar liefst 21 wachtervlinders, 3 bosbesuilen en 5 zwartvlekwinteruilen. Dit zijn typische winter/voorjaarssoorten die je later in het jaar niet meer vindt.

Twee weken later vonden we zelfs de zeer zeldzame geelbruine houtuil, een soort die de afgelopen 25 jaar niet is gemeld in Amersfoort op waarneming.nl. In maart zijn we begonnen met het zetten van LED-emmers en het inventariseren met behulp van een laken en lamp. Ook dat leverde weer mooie vondsten op zoals de gevlekte winteruil, eikentandvlinder en de snuituil.

Hoewel zulke bijzondere vondsten veel voldoening geven, zien we helaas ook een zorgwekkende ontwikkeling. Net als bij veel andere insectengroepen gaat het met de nachtvinders in Nederland niet goed. Niet alleen nemen de aantallen af, ook de grotere soorten worden steeds minder vaak waargenomen. Juist daarom is het belangrijk om jaar na jaar te blijven monitoren. Alleen met langdurige meetreeksen kunnen we deze ontwikkelingen goed volgen en bijdragen aan de bescherming van onze nachtvinders.

Gelukkig groeit onze werkgroep nog steeds. Steeds meer natuurliefhebbers sluiten zich aan bij onze inventarisatieavonden. Ervaren vlinderaars en beginners trekken samen het veld in, delen kennis en genieten van alles wat zich gedurende de avond laat zien. Juist die combinatie van natuuronderzoek, gezelligheid en het steeds weer ontdekken van nieuwe soorten maakt onze werkgroep zo bijzonder.

Geelbruine houtuil

Voor komend seizoen is het nieuwe adoptieterrein nog niet bekend, maar één ding is zeker: ook volgend jaar gaan we weer op pad. Op bekende én nieuwe locaties blijven we de nachtvlinders van onze regio inventariseren en we hopen weer veel mooie waarnemingen te doen. Iedereen die eens kennis wil maken met de fascinerende wereld van de nachtvlinders is van harte welkom om een avond met ons mee te gaan.

Tristan van Dijken is coördinator van de Werkgroep Nachtvlinders van KNNV-Amersfoort.

Snuituil

Mijn favoriete plek

Deze rubriek nodigt lezers van de Natuurkijker uit het verhaal van hun favoriete plek in hun leefomgeving op te tekenen. We ervaren onze woonomgeving meestal niet zo bewust, maar er valt veel te beleven, te voet weer anders dan op de fiets. De terugkeer in je eigen buurt geeft een gevoel van weer thuis te zijn.

Het favoriete rondje van Piety Vernooij

Tekst en foto's: Wil Schonewille

Piety staat al klaar zodat we direct op pad kunnen gaan. Vijf maanden geleden is ze verhuisd vanuit Kattenbroek, waar zij meer dan dertig jaar heeft ge-

woond, naar een appartementencomplex in Randenbroek, op loopafstand van de winkels van het Euterpeplein en vlakbij het Valleikanaal. Ze heeft haar draai in haar nieuwe woonomgeving al snel gevonden en neemt me mee op een rondje dat ze regelmatig loopt. We treffen elkaar op een mooie nazomerdag in september.

Zelf heeft ze geen tuin meer, maar in de buurt heeft Piety allerlei plantjes ontdekt die ze me wil laten zien. Zoals afgesproken begint ons rondje bij de voordeur. Als een echte natuurgids heeft ze de afgelopen dagen extra goed gekeken naar wat daar allemaal zoal groeit en bloeit. Zo heeft ze allerlei plantjes ontdekt die welig tieren tussen de stoeptegels, langs muren en gevels, in en langs de randen van tuintjes, in de grasveldjes en ook in de met gebroken stenen gevulde afscheidingen.

We staan stil bij knopkruid, bewonderen de mooie bloemetjes en vergelijken de harige en gladde vorm. Er staat ook gewone en gekroesde melkdistel en kleine majer, een voor mij onbekende plant. We komen op zeker dertig soorten wilde en verwilderde planten.

In een wat groter veld vol wilde bloemen staat nog het één en ander in bloei. Het is in beheer bij Heem, een door de gemeente ingehuurd organisatie, die in het kader van 'Amersfoort laat bermen bloeien', saaie gazons verandert in bloeiende, zoemende kleurrijke bermen vol inheemse planten. We ontdekken er onder andere gele morgenster, wilde chicorei, Teunisbloem, Sint Janskruid en rolklaver.

Een enkele zweefvlieg en hommelt laten zich zien. Haar favoriete bloem, de korenbloem, zien we niet. Deze bloem roept herinnering op aan haar jeugd in Drunen, waar ze met haar moeder fietste tussen de graanvelden vol korenbloemen en ook aan de wilde bloemen die ze zag langs de weg naar het zwembad. Ze denkt dat daar haar liefde voor de natuur is ontstaan. Met het gezin, ze was de middelste van vijf, werd een fruit- en moestuin onderhouden. Daar heeft ze vooral van haar vader, die directeur was van de land- en tuinbouwschool, veel van geleerd.

Harig knopkruid

We lopen inmiddels over een pad richting Valleikanaal dat langs wijkcentrum het Klokhuis loopt. In plantenbakken staan verdorde rododendron struikjes die zijn overgroeid door (on)kruiden en grassen. Op de grindstenen randen ontdekken we muisjesmos. We constateren dat de natuur het gewoon overneemt als de kans zich aandient.

Bij het Valleikanaal komen we in een andere wereld, welig groen, riet en bomen die ruisen in de wind. Op een bankje tegenover een grauwe abeel, de ogenboom, vertelt Piety me verder over haar levensloop en hoe ze bij het IVN betrokken raakte. Na haar middelbare school ging ze in 's Hertogenbosch, naar wat toen nog de kweekschool heette. Ze heeft vijf jaar voor de klas gestaan. Na haar trouwen en de komst van drie kinderen heeft ze tien jaar niet gewerkt, maar daarna werkte ze tot haar pensioen bij het ROC, als taaldocent NT2 voor anderstaligen.

Piety kwam bij het IVN in 2004, toen ze actief werd in de jeugdgroep, nu de Eemstruimers geheten. In 2009 begon ze aan de gidsopleiding, met als adoptieterrein de heemtuin in Liendert. Het verslag dat ze samen met Ineke Winkel daarover heeft geschreven,

De ogenboom

is aan de gemeente aangeboden. De tuin was erg verwilderd en omdat ze vreesden voor plannen voor woningbouw op die plek, besloten ze aan de bel te trekken. Na anderhalf jaar overleg werd groen licht gegeven voor herinrichting. In samenwerking met 033 Groen is daaruit de huidige Natuurtuin Liendert ontstaan. Ze is er nog steeds maandelijks als vrijwilliger bij betrokken.

Na jaren natuurgids te zijn geweest, heeft Piety afscheid genomen van de werkgroep natuurexcursies, maar als vaste deelnemer aan de dinsdagochtend OW-groep (Opmerkzaam Wandelen) op landgoed Schothorst kan ze daar haar enthousiasme voor de natuur blijven delen.

Vanaf het bankje zien we het verkeer van de A28 over het viaduct van het Valleikanaal voorbijrazen, maar dankzij de glazen geluidsschermen horen we er weinig van. In het water dobberen wat eenden, de Schammer ligt aan de andere kant van de weg. Het geeft je het gevoel hier al in het buitengebied te zijn. De weinige wandelaars die we zien, hebben allemaal een hond en groeten vriendelijk naar ons.

We lopen nog een stukje door over een smal pad langs een aftakking van het Valleikanaal om via een vlonderveld door een moerasbosje de bewoonde wereld weer te bereiken. Piety wijst me op de wadi's die daar zijn aangelegd. Daarna praten we op haar zonnige balkon met wijds uitzicht op de wolkenlucht, bij een kopje koffie nog een tijdje na.

Wat fijn om te wonen in een gebied met zoveel variatie en keuzemogelijkheden om te genieten van de natuur vlakbij huis!

Tijdens zijn verkenningsrondje op landgoed De Paltz heeft Kees de Heer de dennenvoetzwam bewonderd. Deze parasitaire schimmel groeit steevast op levende naaldbomen of op stobben van naaldbomen, vaak douglassparren. Zie zijn verslag op pag. 7-9.

Het was een drukte van jewelste tijdens het IVN Jubileumfeest (zie verslag op pag. 2).

Winterlinde - Tilia cordata 'Oudemans'

Jan Oudemans en toenmalig wethouder Kees Kraanen planten de Tilia Cordata Oudemans (zie In Memoriam op pag. 5).

Groene Agenda

Zie de maandelijkse Vooruitkijker of:

- hetgroenehuisamersfoort.nl/agenda
- ivn.nl/afdeling/amersfoort/natuuractiviteiten
- amersfoort.knnv.nl/agenda/

Het IVN

Het IVN, Instituut voor natuur- en milieu-educatie en duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer (kennis over) natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN zo'n 170 plaatselijke afdelingen en een aantal regionale consulent-schappen. Meer dan 25.000 leden zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

Minimum bedragen contributie: actief lid € 25,-, huisgenootlid € 5,- en jeugdlid gratis.

Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Mens en natuur. Plus viermaal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, onder de naam Vooruitkijker.

Voorzitter: Paul Vriesekoop,
email: voorzitter@ivnamersfoort.nl
Website: www.ivnamersfoort.nl

De KNNV

De KNNV, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, is een vereniging voor veldbiologie en houdt zich actief bezig met natuurbeleving, natuurstudie en natuurbescherming. Onder de leden zijn zowel vakmensen als liefhebbers die meer willen weten. De KNNV verzorgt excursies en lezingen, kampen en reizen, en inventariseert natuurgebieden. Leden ontvangen het landelijke verenigingsblad Natura dat viermaal per jaar verschijnt, met informatie artikelen over natuur, natuurbescherming, boekbesprekingen en nieuws uit de vereniging. KNNV-leden krijgen korting op boeken uit de eigen KNNV uitgeverij.

Het lidmaatschap van de vereniging kost 28 euro per jaar voor leden, en 14 euro voor huisgenootleden. Donateurs betalen minimaal 10 euro per jaar. IBAN KNNV Amersfoort is NL40 TRIO 0788 9141 89.

Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Natura, plus viermaal per jaar de digitale Natuurkijker.

Voorzitter: vacature
email: voorzitter@amersfoort.knnv.nl
Website: www.knnv.nl/amersfoort

We juichen het toe als artikelen uit deze uitgave worden overgenomen in andere publicaties, maar wel met bronvermelding: "Uit IVN/KNNV-Amersfoort Natuurkijker Najaar 2026"